

DAGENS FRÅGOR

Den 26 febr. 1939.

Opinionen i Ålandsfrågan. Under de sista veckorna har uppstått en agitation i Ålandsfrågan, som många kanske tytt som tecken på en begynnande svängning i den svenska opinionen. Huruvida en strömkantring verkligen inträffat bland folket kan givetvis ej utrönas, allra helst som ingen vet, om det någonsin funnits eller kunnat finnas en mera stadgad folkmening i ett spörsmål så svårbedömt och av vår utrikesledning så avskärmat som problemet om Ålandsöarnas bevästande. Tills motsatsen uppvisats, kan det blott konstateras, dels att agitationen mot det preliminärt avtalade svensk-finländska samarbetet härflyter ur de mest heterogena kretsar (ett par liberala och konservativa tidningar, nationalsocialister, clartéister och pacifister), dels att intet givit vid handen att ledningarna för riksdagens fyra stora partier låtit rubba sig i sitt ställningstagande till förmån för överenskommelsen. Det är inte heller lätt att upptäcka någon enhetlig argumentering mot avtalet och den Sänderska utrikespolitiken i detta väderstreck. Ännu svårare är att skönja några nya skäl, ägnade att övertyga dem, som i likhet med denna tidskrift funnit fördelarna av ett svensk-finskt försvarsavtal större än de med detsamma liksom med varje utrikespolitisk orientering oundvikligen förenade riskerna.

Det vill synas, som om ålänningarna varit de främsta pådrivarna vid iscensättningen av de senaste opinionsmötena. Svensk Tidskrift har vid flera tillfällen hävdad nödvändigheten av att en överenskommelse om bevästandet ej läderar svenskhetens intressen å ögruppen. Vi ha uttalat, att det måste vara den svenska regeringens ofrånkomliga skyldighet att uppställa detta som ett absolut villkor för svensk medverkan. Så som överenskommelsen nu synes ha utformats, torde det icke med fog kunna sägas, att denna utgör någon fara för svenskheten på Åland. I vart fall har man brustit i bevisningen, när man fortsatt att tala om dessa bevästandets konsekvenser; flera bemärkta ålänningar dela heller icke redaktör Sundbloms farhågor på denna punkt. I fråga om den finska språkmajoritetens behandling av Ålandsbefolkningen i övrigt, d. v. s. oberoende av frågan om bevästandet, ha vi hävdat, att Sverige har all anledning att ej sticka under stol med sin mening om garantilagens rätta tolkning och om en folkmajoritets moraliska förpliktelser att ej missbruka sin övermakt på ett sätt, som denna folkminoritet uppfattar som trakasserier. Men vi hysa tillika den uppfattningen att Sveriges möjligheter att påverka finsk utrikesledning till ålänningarnas fördel ej kan bli mindre utan snarare måste bli större i samma mån som Ålandsöarnas försvar göres till en gemensam svensk-finländsk angelägenhet. Trots alla den senaste tidens purfinska hetsuttalanden mot ålänningarna och svenskheten i Finland överhuvud taget eller kanske just på grund

av dessa uttalanden finna vi Ålandsavtalet vara en vehikel för Finlands nordiska orientering och därigenom — såsom jur. d:r J. O. Söderhjelm skrev i Svensk Tidskrift i höstas — ett medel att stärka de nordiska krafterna i Finlands politiska liv. Det ligger enligt vår mening ett tungt ansvar på dem i Sverige, som genom att vilja försvåra Finlands nordiska orientering faktiskt förminska Sveriges möjligheter att under bibehållande av god grannsämja påverka språkmajoriteten i Finland att iaktta den svenska folkminoritetens rättigheter.

Ingen har övertygande kunnat reducera faran icke minst för Sverige av att Ålandsöarna läggas försvarslösa. Ingen synes heller ha kunnat prestera övertygande bevis för att Finland, om Sverige säger nej till samarbete, ej kan söka samarbete med en mäktig stormakt, som därigenom i händelse av krig får ökade chanser att sätta tumskruvar på vårt land. Ehuru ett sådant samarbete just under nuvarande inrikespolitiska maktläge i Finland ej torde vara aktuellt, kan läget snabbt förskjutats. Men även om intet svenskt-finländskt avtal slutets, frigöres Sverige därmed icke från sitt eget ansvar för Ålands försvar vid en europeisk konflikt. Skillnaden vore blott, att försvaret av Ålandsöarnas neutralitet till följd av bristen på fasta och lösa batterier då försvårades för de bägge nordiska staterna.

Sin största populära framgång torde oppositionen i Ålandsfrågan ha fått genom dem, som krävt resning i målet om suveräniteten över Ålandsöarna. Oberoende av alla känslöstämningar bör det sägas att nationalitetsprincipen ej ger något bestämt utslag i den ena eller andra riktningen i ett fall som detta, så länge svenska talas på båda sidor om Ålandsöarna. Säkert biter det inte på dessa kretsar, om man säger, att Finland vid en resning i målet skulle gå förlorat för Norden. Däremot kan man interpellera samma personer, om de äro beredda att släppa en bit av övre Norrland, ifall Finländen gång i en lyckas agitera fram en Anschluss-stämning bland den finsktalande folkmajoriteten i vår nordliga gränsbygd.

Ingen ansvarskännande kan i dessa tider gärna vilja ikläda Sverige ett utrikespolitiskt engagemang utan de starkaste skäl. Men just dessa orostider kräva en revidering av Ålandskonventionen. Vi tro, att både Sveriges och svenskhetens intressen härvid sammanfalla; såväl i det aktuella kritiska världsläget som på lång sikt. Man kan endast beklaga, att utrikesministern varit så fåmäld i sin rapport med offentligheten i Ålandsfrågan. Genom att han i så hög grad skattat åt den hemliga diplomatiens metoder är han själv ej utan skuld till att agitationen mot Ålandskonventionens revidering och mot honom personligen flammat upp på så många och skilda håll. Och även folkpartiets ledare, hrr Andersson i Rasjön och Sam Larsson, borde icke töva att offentligt deklarerera sin ställning. Allt i Ålandsfrågan kan och bör icke vara hemligstämplat. Också oppositionspartiernas ledare ha sitt ansvar för att en saklig utrikespolitisk upplysning skänkes det undrande och spörjande folket.

Tendenser i modern press. Utom gamle Joe Chamberlains medkämpe, den alltjämt lika outtröttlige J. L. Garvin i *Observer*, torde ingen nu verksam engelsk publicist under så lång tid hava spelat en framskjuten roll som Henry Wickham Steed. Ända sedan 1890-talets mitt en av *Times'* stora utlandskorrespondenter med verksamhet i Rom, Wien och Berlin blev han så världstidningens utrikesredaktör och därefter dess huvudredaktör — under lord Northcliffe — fram till 1922. En särskilt betydelsefull plats har han intagit som expert och agitator i central- och sydösteuropeiska frågor. Vid sidan av historikern R. W. Seton-Watson var han en av de slaviska folkens mest oförtrutna propagandister och den habsburgska dubbelmonarkins mest nitiska dödgrävare. För den gränsdragning, som verkställdes 1919 på Österrikes ruiner, torde han jämte Seton-Watson och Benesj bära det tyngsta ansvaret. Efter den Northcliffeska ærans slut har han trätt något i bakgrunden men dock utövat en livlig verksamhet, bl. a. i *Review of Reviews* och den engelska rundradion samt som författare av det högtintressanta memoarverket *Through Thirty Years*. Få journalister torde det hava varit förunnat att i så hög grad påverka världens öden.

Det är därför något av ett evenemang, då en man med Steeds rykte och erfarenhet framlägger sin syn på den moderna pressens problem, särskilt med hänsyn till dess betydelse som demokratisk garanti. Han har gjort det i en liten volym, *The Press*, avsedd för den allra bredaste publik och publicerad i november i *Penguin Books'* utmärkta sexpenceserie. I mångt och mycket är arbetet en elementär handbok i den engelska pressens nyare utveckling och nutida teknik. Här skildras huvudepokerna i det moderna tidningsväsendets historia: skapandet av den oberoende, socialt aktade gentlemannatidningen i John Walter II:s och Thomas Barnes' *Times* under 1800-talets första decennier, Moses Levys pennyblad *Daily Telegraph*, som vid seklets mitt framträdde som det första organet för den högre medelklassen och där lyckades hävda en utomordentligt hög journalistisk nivå, samt Alfred Harmsworths, den senare lord Northcliffes, *Daily Mail*, som vid sekelskiftet betecknar de moderna, fördomsfria och för den bredaste publik avsedda metodernas genombrott — en tidning, »skriven av bodknoddar för bodknoddar», som en förbittrad anhängare av den gamla goda tiden uttryckte det. Men Steed ger också en knapp och intressant översikt av tidningsindustrins rent teknisk-typografiska utveckling, som i stort sett sammanfaller med *Times'*, han skildrar det dagliga arbetet i våra dagars Fleet Street, och han diskuterar ett antal aktuella problem: de stora nyhetsbyråernas betydelse för nyhetsanskaffningen jämförd med tidningarnas egna privatkorrespondenters, pressen och ärekränkingslagstiftningen (vilken även i England enligt Steeds och mångas mening lämnar mycket övrigt att önska), samt det nu så aktuella förhållandet mellan press och radio, i vilken sistnämnda han gärna vill spåra utgångspunkten till en pressens reformation till huvud och lemmar.

Betydelsefullare äro dock de kapitel, där Steed uttalar sin mening

om pressens uppgift i tidens stora motsättningar. Han är en övertygad anhängare av det demokratiska statsskicket — utrikespolitiskt torde han f. ö. utan alltför stor orättvisa kunna betecknas som tyskätare — och med otvivelaktig rätt ser han den fria styrelsens viktigaste grundval i den obeskurna rätten till en främst av pressen utövad saklig kritik av alla slags politiska och ekonomiska makthavare. Utan denna rätt och möjlighet till kritik förstöres själva den livsluft, utan vilken ett fritt statsskicket icke kan trivas. Med livlig oro iakttaget därför Steed vissa förhållanden inom nutida engelsk press, som äro ägnade att inskränka kritikens utrymme och därför enligt hans mening, om de ej motarbetas, kunna bereda marken för en totalitär statsform. Då dessa förhållanden i ganska likartade former återkomma överallt, ej minst i Sverige, är hans analys av största intresse.

Steed visar, att de kolossala kostnader — han räknar med över en million pund — som det numera skulle kräva att starta en ny, stor tidning, de facto giva de existerande organen en monopolställning, som ytterligare skärpes av att deras antal alltmer minskas genom sammanslagningar. Så har t. ex. på senare år familjen Cadburys *Daily News* slukat både *Daily Chronicle* och *Westminster Gazette* och allra senast *Morning Post* uppgått i lord Camrose's *Daily Telegraph*. Dessa få, monopolistiska tidningar med sin alltmer svindlande omfattning (*Daily Express*, *News Chronicle* och *Daily Herald* arbeta med upplagor på över eller omkring två millioner, en kvalitetstidning som *Daily Telegraph* med 700,000) och därav följande jättelika omkostnader hava blivit storkapitalistiska företag i den mest outrerade form. I själva verket är tidningsindustrin numera en av Englands största näringsgrenar. Tidningarnas enorma kapitalbehov gör dem till utmärkta objekt för finansoperationer i stor skala. Steed visar ett antal exempel, till största delen hämtade från Rothermeregruppen, på hur tidningsföretag urvattnas och överkapitaliseras medelst ideliga gratis-emissioner och hur en sluten krets av preferensaktieägare med ganska små insatser tager hem enorma vinster på affärstransaktioner, som i själva verket finansieras av den breda publiken mot en ganska blygsam utdelning.

Allvarligare är emellertid följderna för det fria ordet av denna pressens kommersialisering. De stora presslorderna äro i första rummet affärsmän, i vissa fall med ganska ringa publicistiskt intresse. På en tidnings utgiftsida spelar redaktionen en tämligen blygsam roll vid sidan av pappers-, trycknings-, distributions- och reklamkostnader. Följden blir en svag ställning för de rent journalistiska synpunkternas förfäktare gentemot den ekonomiska ledningen. Av inkomsterna åter äro annonsavgifterna vida större än försäljnings- och prenumerationsintäkten. Resultatet blir, att de stora annonsörerna kunna få ett ödesdigert inflytande över tidningens hållning. Presslorderna betrakta sina tidningar i första rummet som kapitalplaceringar, som böra giva största möjliga avkastning. Denna kan blott nås genom stora annonsinkomster. Annonsörerna åter äro hågade att helt rätta sig efter upplagans storlek, och följderna blir den vanvettiga kapplöpningen efter

Dagens frågor

nya upplagerekord, som oftast nås på bekostnad av tidningens nivå och med användande av allsköns för journalistiken främmande lockmedel såsom jättepristävlingar, gratisförsäkringar o. d. Inom parentes sagt finner Steed i annonsörernas övertro på upplagesiffrorna en huvudorsak till den massdödlighet, som i England liksom annorstädes drabbat de allmänna tidskrifterna och som onekligen utgör en svår kulturell förlust. Annonsörerna taga här endast hänsyn till de nakna siffrorna och besinna ej, att ett tidskriftsnummer ofta läses av ett mycket stort antal personer, en tidning blott av en köpare och dennes familj.

Allvarligast är dock ett annat förhållande. Presslorderna såsom ledande affärsmän och i än högre grad deras verkliga herrar, de stora annonsörerna, hava ett utpräglat intresse av ostörda förhållanden på affärsmarknaderna. Följden blir, att de söka hålla tillbaka nyheter och kommentarer, speciellt på det utrikespolitiska området, som kunna vålla oro eller krisstämning. Steed vill häri se en viktig orsak till de stora engelska tidningarnas enligt hans mening ofta visade flathet inför diktaturstaternas politik. Otvivelaktigt spelar hans egen utpräglade politiska ståndpunkt in vid detta hans resonemang, men den, som något följde engelsk press under höstens kris, har svårt att komma ifrån, att den i stor utsträckning stod under yttre påverkan, denna må nu hava kommit från annonsörer eller från regeringen eller från bådadera. Med energi vänder sig Steed mot den uppfattning, som vill ålägga pressen ungefär samma hänsyn och sekretess som den ansvariga regeringen och diplomatin. Med samma skärpa bekämpar han den nu så aktuella form av journalistik, som söker vinna och fasthålla sin läsekrets genom att endast säga den behagliga saker och glida förbi allt i tiden, som kan störa dess trevna lugn. Pressens uppgift är att upplysa allmänheten om det verkliga läget och ingenting annat. Emellertid ser han vissa ljuspunkter i engelsk publicistik såsom, utom rundradions förut omtalade roll, de stora oberoende landsortstidningarna av typen *Manchester Guardian* och *Yorkshire Post* samt den fenomenala utveckling, som *Daily Telegraph* genomlöpt under lord Camrose.

Det ovan anförda är blott några få, särskilt aktuella synpunkter ur Wickham Steeds givande lilla bok. Mycket är av intresse även för svensk publik. Även i Sverige har pressen — från att förut hava varit språkrör för allmänhetens opinioner — blivit organ för partier eller mäktiga intressentgrupper att bearbeta opinionen. Också vi hava stora, enligt mångas mening för stora, Stockholmstidningar, vilka i ett par fall äro i händerna på rena affärsintressen utan allmänna publicistiska intressen eller egentlig politisk lidelse. Även hos oss göra sig annonsintressena allt bredare; även hos oss får det lätta godset utbreda sig, d. v. s. offras nivån för att vidga läsekretsen. Även hos oss ha vissa oberoende landsortstidningar tack vare sin sobra journalistik fått allt större betydelse som opinionsorgan. *De te fabula narratur.*

**Freds-
priset.** Den nyinvalde socialdemokraten på första kammarens Dala-
bänk, den redan tidigare beryktade folkskoleinspektören
E. G. C. Brandt, gjorde årets blamage, när han i klumpigaste form
och med billigaste »humor» nominerade Hitler till fredspristagare.
Han tvingades sedermera återta förslagsskrivelsen men har ej kun-
nat tvingas bort från folkrepresentationen. Han kan saklöst lämnas
åt sitt öde. Men en passus i hans många hjälplösa försvar förtjänar
att ihågkommas, inte för hans egen skull utan därför att den tydligen
är symptomatisk för gängse tänkesätt i hans kretsar. Han menar sig
av något slags samvetsharm ha drivits till att författa sitt s. k. iro-
niska brev, därför att några högerriksdagsmän varit förmättna nog
att föreslå Neville Chamberlain till fredspristagare. Lancerandet av
den brittiske politikern skulle uppenbarligen enligt hr Brandt och
andra vara så urbotat förgripligt, att det endast kunde riposteras med
en dundrande dumhet av hr Brandts egen patent.

Det skall först som sist sägas, att förslaget om att belöna Cham-
berlain kan framkalla principiella invändningar. Det är alltid vansk-
ligt att utmärka en statsman med fredspriset, när det kan tolkas
som en önskan att brännmärka medspelande politiker, något som
givetvis ibland kan vara både förklarligt och befogat men som än-
dock skulle innebära ett snedvridande av testators idé — när Ossietz-
sky tilldelades priset, brukades det ju tydligen för detta föga upp-
byggliga syftsmål, d. v. s. för att ådöma nationalsocialismen inter-
nationell vanfrejd. Därtill kommer i föreliggande fall, att man ännu
ej kan överblicka verkningarna för Europa av Chamberlains ingri-
pande under septemberdagarna. Det kan också ifrågasättas, om ej
den brittiske statsmannens aktivitet med alla dess eftergifter främst
dikterades av Englands militära svaghet, d. v. s. om han ej endast
gjorde en dygd av nödvändigheten. En viss risk föreligger dessutom
alltid att prisbelöna aktiva statsmän, när en fredsvän i första akten
kan bli en första rangens krigspropagandist i slutakten; i vart fall
stärktes inte aktningen för fredsidén, när en fredspristagare som Th.
Roosevelt i fortsättningen etablerade sig som den främste agitatorn
för U. S. A:s inträde i världsbranden eller när en annan fredspris-
tagare, hans landsman Elihu Root, år 1917 av sin regering sändes i
speciell mission till Ryssland för att bearbeta opinionen mot separat-
fred och för fortsatt krigsdeltagande.

Ändock kan den Chamberlainska kandidaturen ej vara uttömmande
diskuterad blott genom ovanstående andraganden. Nobel utpekade
ej blott »den, som har verkat mest eller best för folkens förbrödrande
och afskaffande eller minskning af stående arméer samt bildande eller
spridande af fredskongresser». Han skrev också, att räntan skulle
»årligen utdelas som prisbelöning åt dem, som under det förlupna
året hafva gjort menskligheten den största nytta». Den senare före-
skriften var instinktivt levande för de flesta människor dagarna
efter Münchenmötet, när de andades ut efter det fasansfulla hotet
och i intervjuer lade sina spontana tacksamhetskänslor för Cham-
berlain i dagen. Sedan ovädret dragit förbi och skrämselfn fått vika

för allehanda efterklok förnumstighet, glömde man emellertid rasckt faran och med utgångspunkt från olika ideologier upptäckte man en del skönhetsfläckar i Chamberlains fredsaktioner — även om ingen direkt bestritt, att Chamberlain personligen mer än andra bör gottskrivnas förtjänsten av att den sudettyska frågan ej urladdades i ett världskrig. Med tanke på hr Brandt ställer man sig därför frågan: Har något oförutsebart efteråt inträffat, som kommit folk att känna kanske rent av besvikelse över antingen att Hitler ej gavs fria händer eller att Chamberlain ej släppte lös krigets alla förödelser utan flög tre resor över land och hav för att hindra ett krigsutbrott? Tror man dessutom, att ett världskrig kunnat rädda den tjeckoslovakiska statens enhet? Anser man verkligen, att Versaillesfredens hopgyttring av olika nationaliteter i en stat, där dessa icke trivdes, var så välbetänkt och framtidsduglig att en omreglering av gränserna enligt nationalitetsprincipen borde till varje pris hindras, även om det måtte kosta ett modernt världskrigs alla fador? Man kan ställa en lång rad liknande frågor. Svaren kunna ej gärna bli annat än att Chamberlain började sitt fredsarbete redan när han sände lord Runciman till Böhmen, att utan Chamberlains envishet Hitler antingen fått förfara efter godtycke eller att kriget ej stått att hejda, att Tyskland även i senare fallet sannolikt ändock tagit Sudetenland och att makternas offer sannolikt blivit gjorda förgäves. Och Sverige hade uppenbarligen 1938 löpt vida större fara att bli indraget än 1914. Icke minst vi svenskar skola vara bra övertygade om den gamla radikala och Wilsonska nationalitetsprincipens plötsliga förkastlighet, när det gäller tyskar, och om västmakternas militära oöverbinnerlighet för att känna oss besvikna över Chamberlains kallblodighet och fredens bevarande.

Man kan också formulera frågan så: Om någon 1914 ådagalagt samma personliga envishet som Chamberlain gjorde 1938, skulle icke kriget då ha kunnat förebyggas? Den gången blevo alla politiker offer för paniken och ingen ville ödmjuka sig. Då liksom tusentals gånger förr stod den nationella och personliga prestigen i vägen för ett fredligt biläggande av tvister. Chamberlains flygfärder bröto med denna prestigeskälens ödesdigra övermakt på ett sätt, som ej blott då tillvann honom beundran utan även för kommande generationer av politiker gjort hans ansvarsmedvetna hållning förebildlig. Kunde han i handling bättre betyga sitt ansvar för miljoners liv och välfärd? Och har någonsin en enskild statsman bokstavligen så burits av folkets välsignelser ej blott bland de fem stormakternas breda lager utan även bland människorna utanför dessa som Chamberlain under de historiska resorna?

Till de många socialdemokrater, som kanske med rätta vilja göra Englands bristfälliga militära förberedelser till den väsentligaste impetus, när Chamberlain åter och åter flög till Tyskland, skulle man vilja ställa en annan fråga: Varför motsatte sig Labours män i tid en försvarsförstärkning i England? Bevisar det inte tillräckligt om deras bristande framsynthet, att Baldwin sade sig icke ens våga

tala om försvaret vid ett val för ett par år sedan? Vad är en utrikespolitisk aktivism värd, när dess bärare i stället för vapen velat sätta palmer i händerna på de ansvariga? Vilka hade mer än de försvagat Storbritanniens och Chamberlains auktoritet inför Hitler? Våra västmaktsideologer borde egentligen vara de första att hysa tacksamhet mot Chamberlain för att denne besparade folket tillfälle att förnimma följderna av den försvarsljumma aktivismens politik.

Men konsekvenserna för Europa, invänder man. Det ligger i öppen dag, att maktbalansen under 1938 starkt förskjutits till axelstaternas favör. Men detta skedde ej först genom Münchenmötet utan fick blott en yttre bekräftelse å detta. Talet om mötets framtida verkningar ligger därför, noga besett, litet vid sidan av själva fredsprisdiskussionen. De, som spekulerat i krig i hopp om att därmed gräva de centraleuropeiska totalitära regimernas grav, kunna lika gärna sägas spekulera i anarki. Ty en världsbrand kan ge alla -ismer och -logier sin oväntade chans — även Italien stred ju 1915—1918 för att göra världen »safe for democracy». Endast ett vet man säkert om kriget: folkens namnlösa lidande.

I dessa allmänbildningstider kunde man roa sig med att fråga, hur många fredspristagare bära namn, som gått till eftervärlden. Vem kan på rak arm ge besked om, vad som i praktiskt politiskt arbete utträttats före världskriget av prisbelönade idealister som Ducommun, Gobat, Cremer, Moneta, Renault, Bajer, Beernaert, d'Estournelles de Constant, Asser, Fried, La Fontaine? Måhända känner en allmänbildningssvensk ytligt till vår egen pristagare Arnoldson, kanske också något om dennes, roteman Sandstedts, redaktör Dalbergs och pastor Gybergs Freds- och Skiljedomsförening. Men varken Arnoldson eller de andra namngivna pristagarnas insatser — de må vara burna av än så stark och erkännansvärd idealitet — ha satt spår efter sig i världsutvecklingen. Deras harmlösa tal och skrifter ha icke varit av rang och vikt att förtjäna att räknas till det, som gjort mänskligheten »under förlupna året» »den största nytta». Ännu mindre skulle något dylikt kunna sägas om den obligatoriske fredspriskandidaten Carl Lindhagen, vilkens clowneri och curiosa snarast varit en börda för fredsarbetet och diskrediterat detta i förnuftiga och realistiska människors ögon. Ingen i raden har veterligen räddat ett enda människoliv. Chamberlain däremot har kanske räddat miljoner. För en del moderna fredsvänner smäller detta dock icke så högt — för dem må tydligen Jerusalem gärna brinna och kulturen gå under, blott ideologien ej trädets för nära.

Om Alfred Nobel levat, hade han troligen glatts åt alla idealisternas skrifter och kongresser. Men han hade förvisso — därom behöver man icke tveka — värdesatt en rådig, mänskligt befriande handling högre än välmenande men verkningslösa broschyrer. Han skulle omöjligen ha föredragit Ragnarök framför Lindhageneri och Gybergeri. Han skulle ganska säkert ha ansett Neville Chamberlain väl så kvalificerad för fredspriset som en Ducommun eller en Arnoldson. Men när dessa män överlämnats åt den eviga glömskan trots priset,

skall Chamberlains fredsgärning leva i hävderna utan detta och beroende av detta.

Folk som växa — och dö ut. En skånsk socialdemokratisk tidning skrev nyligen, att det fanns all anledning att låta en betydande del av flyktingsströmmen från Mellaneuropa söka sig till våra landmären, eftersom Sverige tydligen vore underbefolkat. Naturligtvis kan vårt land åtminstone för en tid hejda den sjunkande befolkningskurvan genom inflyttning av utlänningar, men de flesta svenskar torde nog vara ense om att en sådan lösning av befolkningsfrågan är den minst önskvärda. En tröst — om ock klen — är det måhända, att de flesta västeuropeiska länder stå inför samma dystra perspektiv som Sverige. Vill man ha en totalrevy av den nuvarande befolkningsfrågan i världen, torde det vara svårt att finna något bättre arbete i ämnet än den kände engelske statistikern *Carr Saunders'* »World Population», nyligen till svenska översatt under titeln »Världens befolkning» (Natur och kultur). Det är ett verkligt standardarbete fyllt av en rikedom på fakta, skarpsinniga analyser och skrivet i en ledig, ofta fängslande stil. Objektivitet och en verklig strävan att se problemen så allsidigt som möjligt äro också utmärkande för detta arbete, som saknar varje politisk tendens men obarmhärtigt omtalar åtminstone för de flesta kulturfolken obehagliga sanningar.

Efter ingående statistiska beräkningar, byggda särskilt på Kuczynskis fruktsamhetsberäkningar, kan Saunders fastslå, att befolkningen i norra och västra Europa samt i Österrike och Ungern inom ett par decennier kommer att minskas, såvida icke en avsevärd stegring av fruktsamheten inträder. Här ligger den avgörande punkten i befolkningsfrågan: folkens utdöende kan endast hindras om familjernas storlek ökas. Många resonera ju som så, att om exempelvis äktenskapsfrekvensen stiger så kan detta neutralisera den sjunkande nativiteten. En sådan förhoppning är enligt den engelske statistikern ej mycket värd. För vårt land komme — som den nyligen bortgångne framstående statistikern prof. Sven Wicksell framhåller i ett förord — att krävas en höjning av fruktsamheten med 30 %, för att folkminskningen skall kunna hejdas. Äktenskapsfrekvensens stegring samt åtgärder för förbättrad hygien etc., varigenom dödlighetstalen minskas, kunna visserligen motverka folkminskningen men äro icke tillräckliga att ensamma hindra befolkningskurvans sjunkande. Detta är den nakna sanningen. I ett land som nationalsocialismens Tyskland har man visserligen anmärkningsvärt kraftigt kunnat höja födelsetalet, därigenom att en del förstfödelse koncentrerats till det första äktenskapsåret, men därmed ges det ingen garanti för att befolkningspolitiken i fortsättningen skulle kunna stimulera varje nygift par att under deras äktenskap sätta mer än ett par barn till världen. Därest icke de familjer, som nu grundas, bli talrikare än de tidigare, kommer ändå Tysklands befolkningstal att sjunka. Medels barnpremier, skattelindringar m. m. har Tyskland sökt stödja de stora familjerna, men det är ännu för tidigt

att iaktta, huruvida dessa åtgärder givit positivt utslag. Tyska statistiker ha också med rätta varnat för alltför hastiga slutsatser av den nationalsocialistiska befolkningsrörelsen, därför att nativiteteten några år ökats.

Vad Frankrikes befolkningsförhållanden beträffar, har nyligen utkommit ett arbete »La population de la France, son évolution et ses perspectives», skrivet av *M. Huber*, *H. Bunle* och *F. Boverat*. Det förtjänar att läsas samtidigt med Saunders' bok, icke minst dess slutkapitel om kampen mot avfolkningen. Stort intresse tilldrar sig frågan om verkningarna av familjelönesystemet, som nu sedan 1936 utvidgats till att även omfatta jordbrukarna. Författarnas uppfattning innebär korteligen sagt, att familjelönesystemet givit alltför liten kompensation åt familjefäderna för att det skall ha medfört någon större effekt. De påyrka full lönekompensation för familjefäder. Denna skulle enligt deras mening ej kunna nås, förrän icke mindre än ungefär 30 procent av den totala lönesumman innehölles för att fördelas på familjefäderna (f. n. uppges beloppet vara blott 3 procent). De tro uppenbarligen icke, att det f. n. vore tänkbart att genomföra en sådan ändring av lönesystemet, som innebure en löneminskning av 30 procent för ungarlarna, men de finna mått och steg i denna riktning nödvändiga, om Frankrike skall kunna hålla sig uppe. Man beklagar i detta samband, att vår befolkningskommission ej gjort någon statistisk analys av de resultat, som olika befolkningspolitiska åtgärder utomlands kunna påvisas ha lett till.

Även i en rad utomeuropeiska länder hotar en folkminskning inom några decennier; så har Förenta Staternas, Nya Zeelands och Australiens folkmängd redan upphört att reproducera sig. Saunders kritiserar på dessa grunder Förenta Staternas restriktiva immigrationspolitik — hindrar man invandring, kommer U. S. A:s befolkning troligen att gå tillbaka, då den nått en siffra av 146 millioner. Förenta Staterna borde, anser förf., emellertid kunna rymma betydligt mer folk än så — ett ganska djärvt påstående, kan det synas, med tanke på den stora arbetslösheten. Men den engelske statistikern ger ändå ganska starka skäl för sitt påstående, att U. S. A. skulle ha fördel av en tätare befolkning — produktions- och distributionskostnaderna skulle minskas, anser han. Frågan om befolkningsoptimum är onekligen dock av den komplicerade art, att det kanske är bäst att låta bli de självsäkra omdömena. Men vad arbetslöshetsfrågan gäller, är det utan tvivel så som Saunders påpekar, »att vissa människor öka arbetslösheten, medan andra genom företagsamhet, aktivitet och energi bli i stånd att minska den» — en tankeställare för dagens socialpolitiker!

Intressant är att följa Saunders, då han närmare söker klassificera de länder i världen, som äro eller hota bli överbefolkade, och de som förefalla att vara underbefolkade eller som snart torde bli det. I Europa kan man sålunda räkna med en ökning för Italiens befolkning under de närmaste 25 åren från 40 till 46 millioner, i Polen från 35 till 45 millioner — och då dessa länder redan nu få anses över-

befolkade, måste ett starkt tryck utövas härifrån på grannländerna. Detta gäller så mycket mer om Italien, som Mussolini söker göra allt för att höja nativiteten och premiera de stora familjerna. Befolkningspolitiskt talar allt för att fascismen alltjämt skall bedriva en imperialistisk politik. Den explosionsartade folkökningen i Japan visar ytterligare, hur de dynamiska krafterna i utrikespolitiken äro demografiskt betingade. Visserligen är det sant — som Saunders även påpekar — att en överbefolkning i ett land inte behöver betyda, att staten hänger sig åt en målmedveten imperialism: överbefolkning kan skapa så stora sociala missförhållanden, att ett land blir alltför svagt för att utgöra en verklig fara för grannstaterna. Så torde Indien och Kina i stort sett få betecknas som överbefolkade, men inte ens Kina, som dock är en suverän stat, har kunnat föra någon imperialistisk politik på århundraden. Saunders' analys av Indien är f. ö. särskilt intressant; om en del sociala humanitärt starkt motiverade reformer genomfördes, t. ex. om barnäktenskapen förbjödos eller om förbuden för kvinnor att gifta om sig upphävdes, skulle födelsetalen ytterligare ökas. Om hygienen förbättrades, minskades givetvis dödstaten o. s. v.

Saunders' analys av orsakerna till att åtskilliga folk numera icke förmå reproducera sig själva skall här icke närmare dryftas. Den svenska befolkningskommissionen har i sitt slutbetänkande varit inne på samma tankegångar som den engelske statistikern. Några av Saunders' synpunkter förtjäna emellertid att framhållas. Rädslan för moderns död, utsikterna till födslosmärter, sjukdom eller patologiska förhållanden ha — enligt förf. — en större betydelse för barnbegränsning än tidigare. Helt enkelt därför att fruktan spelar större roll än förr, säger Saunders, både av rent medicinska skäl och därför att barn anses vara till visst besvär, icke minst för nöjeslystna föräldrar. Hur bra våningen än är och vilka välfärdsanordningar som än göras för de gifta, så innebär barnens förefintlighet svårigheter eller omöjligheter att delta i andra sysselsättningar. Och hur mången gift kvinna väljer ej i dag hellre ett yrke än ett barn, även om inte ekonomin skulle spela en dominerande roll. Hur mången våning — särskilt av det allra modernaste slaget — är icke så byggd, att det knappast finns plats för barn! — Ett motiv att begränsa familjernas storlek, som kanske framförallt spelar en verkligt betydelsefull och för nationen troligen ödesdiger roll är föräldrarnas strävan att deras barn skola komma sig fram i världen. Det kan synas hårt att kalla ett sådant motiv för utslag av kortsynt lyckomoral, men det kan näppeligen bestridas, att ensamma barn ofta stå sämre rustade att möta livets problem än de, som fostrats i en talrik syskonskara.

Saunders kan lika litet som någon annan ange vad som skulle kunna göras för att ändra den tidsanda, som skapat vår stora befolkningskris. Men måhända finnas, som han säger, ändå vissa skäl för antagandet, att föräldrainsikten och värdeskalen trots allt kunna undgå betydande förändringar. Förvisso är det också viktigt, att hos det nutida släktet inskräpa känslan av — som också den svenska

befolkningskommissionen gjort — att vår nation kommer att gå under, om icke familjerna bli större än de nu i genomsnitt äro. Målet måste bli, »att placera familjen där den ur alla synpunkter borde vara, i det samhällliga synfältets medelpunkt och att bringa alla andra institutioner i de rätta förhållandena till den». Vill man bedriva en sådan befolkningspolitik, kan det också vara skäl att erinra sig Saunders' sats: »Det förefaller nästan som om alla konstgrepp, som stå till sensationsjournalisternas och den kommersialiserade litteraturens förfogande, hade använts för att understryka varje synpunkt på äktenskapet utom de förpliktelser, det ålägger, och de möjligheter till självdisciplin, som det erbjuder.»

Befolkningskrisens lösning förutsätter med andra ord en revolution i tänkesätten, en seger för tillvarons livsbefrämjande krafter över de negativa och disharmoniska tendenserna. Men är den västerländska kulturen mäktig en förnyelse eller kommer alltjämt maskinålderns människa att gå på jakt efter chimärer?

Befolkningskommissionen har i sitt slutbetänkande (sid. 155 och följande) framhållit, att »det svenska folket måste vakna till insikt om tidslägets utomordentliga allvar» och om sitt tunga ansvar. Men på annat ställe (sid. 120—121) varnar kommissionen för att i diskussionen införa sådana talesätt som samhällelig »plikt» mot staten eller om »statsnyttan». Sådana talesätt skulle alltför mycket påminna om diktaturstaternas befolkningspolitiska propaganda, vilken icke skulle ha några utsikter att vinna resonans i vårt fria land. I stället borde befolkningsfrågan betraktas ur synpunkten av den egna karaktärsutvecklingen och »människans naturliga och sunda instinkter». Utan att vilja bestrida värdet av att befolkningsproblemet inordnas under den individuella lyckomoralen, blir man emellertid förvånad över att kommissionen så tvärt avvisat uppfattningen att befolkningsproblemet involverar ett samhällligt pliktansvar för varje generation, allra helst för den nuvarande. Det ansvaret finns hos oss i imperativ form, så länge befolkningsutvecklingen är så skrämmande som nu är fallet, och det finnes alldeles oberoende av om andra, för kommissionens majoritet kanske mindre sympatiska länder för sina medborgare predika samma ansvar; man skulle kunna gå ett steg längre och t. o. m. påstå, att vår »plikt» mot framtiden blir desto större, ju mer samma plikt blir levande i närbelägna, expansiva länders folkmedvetande. Dessutom undrar man, om ej kommissionen felbedömt det psykologiska underlaget för en mer positiv befolkningsutveckling i Sverige. Den nuvarande generationen låter kanske inte övertyga sig om den individualistiska lycko- och familjemoralens postulat; i varje fall har den ej hittills i handling visat tecken på en sådan övertygelse. Den nuvarande generationen har däremot i försvarsfrågan visat sig ha stor förståelse för samhällelig plikt och patriotiskt ansvar. Varför kan man ej blanda in några nypor samhällsplikt även i befolkningsfrågan? Ingen kan ju förneka förefintligheten av en sådan plikt.

Praktisk nordisk kulturell samverkan. En skriftserie, som förtjänar i hög grad uppmärksammas och uppmuntras inom skilda svenska kretsar, är *Volmar Bergh's* »Ur finsk litteratur. Meddelanden och bibliografiska notiser.» Bergh är lektor i finska språket och litteraturen vid Stockholms högskola. Han har, som ett led i missionsarbetet för dessa båda kulturföreteelser på svensk mark, för två år sedan tagit initiativet till dessa Meddelanden. Efter ett första försöksår äro fyra 16-sidiga häften avsedda att årligen utkomma för det måttliga priset av 2 kr. Prenumeration genom redaktören eller i bokhandeln.

Ett urval inom den snäva ram, som antytts, måste alltid bli vanskligt, och såväl proportioner som synpunkter undandra sig i regel en främmande bedömares värdesättning. Vad man vill vitsorda är mångsidigheten och aktualiteten i det stoff, som presenteras: en för rikssvensken i genomsnitt sluten värld. Där redaktören själv icke trott sig om en fackmässig resumé, har han påkallat specialisters hjälp för korta anmälningar. Tvenne större historiska verk: samlingsarbetet *Finlands kulturhistoria I—IV* (1933—36) under redaktion av *G. Suolahti* och *V. Voionmaa* och den populära *Finlands hävder* av *E. W. Juva* (*Juvelius*) I—X (1927—38), vore, av de antydande referaten att döma, synnerligen nyttiga för rikssvenskar att känna. Fackhistoriska, språkliga, etnografiska, litterära och pedagogiska specialverk recenseras jämsides med löpande tidsskriftsuppsatser. Det *Finska folkets gamla runor* inrymmer i 30 band (1908—37) »alla hittills upptecknade fornsånger på s. k. *Kalevalametrik*» (82,000 sånger, omkr. 1,400,000 versrader). Ett register över *Finska litteratursällskapets folkmålsuppteckningar*, förarbetena till samma sällskaps *Etymologisk ordbok över finska språket* och, till sist, *Den stora encyklopedin*, som 1937 med tolv band av något större format än *Nordisk Familjebok* nått bokstaven *S*, intyga i sin mån den starka nationella livaktighet, som råder. *R. Erich* fortsätter (1938), dokumentariskt och essayistiskt, *Leo Mechelins statsrättsliga insats*, bl. a. med nyligen offentliggjorda, intressanta, betänkanden och utkast från det ryska väldets sista tid (1910—17). En annan *Finlands minister i Sverige*, *S. K. Paasikivi*, har i något förkortad form och på svenska låtit avtrycka sitt instruktiva föredrag på *Stockholms högskola Synpunkter rörande nordisk ekonomisk samverkan* (1938).

Behovet av en finsk-rikssvensk diskussion på ömse sidor språkgränsen om gemensamma historiska erfarenheter och nutida problem växer för var dag och med större skärpa, än publiken på båda hållen kanske är benägen att erkänna. Ehuru en refererande skriftserie som *Volmar Bergh's* endast kan förmedla den allra mest elementära grundvalen för en dylik diskussion, vore det högeligen att beklaga, om ej en allmännare uppslutning kring företaget skulle äventyra dess bestånd.

Cgn.